

justificatio est, poterat efficere in Judæis lex in tabulis scripta, sed solum prævaricationem. Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturæ inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit: sed pietas quæ in aliam vitam transfert beatam et æternam, legem habet immaculatam, convertentem animas⁴, ut ex illo lumine renouentur, fiatque in eis: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine². » Unde averse obsolescere meruerunt: renovari autem nisi gratia christiana, hoc est, nisi Mediatoris intercessione non possunt. « Unus enim et Deus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus³. » A cujus gratia si alieni sunt illi, de quibus agimus, qui secundum illum modum, de quo superius satis diximus: « Naturaliter quæ legis sunt faciunt; » quid eis proderunt « Excusantes cogitationes, in die qua judicabit Deus occulta hominum⁴, » nisi forte ut mitius puniantur? Sicut enim non impediunt a vita æterna justum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur. Verumtamen sicut in regno Dei velut stella ab stella in gloria differunt sancti⁵, sic et in damnatione poenæ sempiternæ tolerabilius erit Sodomæ quam alteri civitati⁶, et erunt quidam duplo amplius quibusdam gehennæ filii: ita nec illud in judicio Dei vacabit, quod in ipsa impietate damnabili magis alius alio minusve peccaverit.

XLIX. Quid ergo hinc Apostolus efficere voluit, quod jactantiam cohibens Judæorum, cum dixisset: « Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis jus-

¹ Psal. xviii, 8. — ² Psal. iv, 7. — ³ I Tim. ii, 5. — ⁴ Rom. ii, 14. — ⁵ I Cor. xv, 41. — ⁶ Luc. x, 12.

» tificabuntur; » continuo subjecit de his, qui « Legem non habentes, naturaliter quæ legis sunt faciunt¹: » si non illi sunt intelligendi, qui pertinent ad gratiam Mediatoris, sed illi potius, qui cum Deum verum vera pietate non colant, habent tamen quædam opera bona in vita impia? An forte hoc ipso probandum credidit, quod supra dixerat, quia « Non est personarum acceptio apud Deum²; » et quod postea dixit, quia « Non Judæorum est Deus tantum, sed et gentium³: » quod quantulacumque legis opera naturaliter insita non invenirentur in eis, qui legem non acceperunt, nisi ex reliquiis imaginis Dei; quam non contemnit, cum in eum credunt, apud quem non est acceptio personarum? Sed quodlibet horum accipiatur, constat gratiam De promissam esse Testamento Novo etiam per Prophetam⁴: eandemque gratiam in eo definitam, ut scribantur leges Dei in cordibus hominum, perveniantque ad eam cognitionem Dei, ubi non docebit unusquisque civem suum vel fratrem suum, dicens: « Cognosce Deum, quia omnes cognoscent eum a minore usque ad majorem eorum. » Hoc donum spiritus sancti est quo diffunditur charitas in cordibus nostris⁵: charitas non quælibet, sed charitas Dei de corde puro et conscientia bona et fide non ficta⁶, ex qua justus in hac peregrinatione vivens, ad speciem quoque perducitur post speculum et ænigma⁷, et quidquid erat ex parte, ut facie ad faciem cognoscat, sicut et cognitus est. Unam enim petiit a Domino, et hanc requirit, ut inhabitet in domo Domini per omnes dies vitæ suæ, ad hoc ut contempletur delectationem Domini⁸.

L. Nemo itaque glorietur ex eo quod videtur habere⁹,

¹ Rom. ii, 13. — ² Ibid. 11. — ³ Id. iii, 29. — ⁴ Jerem. xxxi, 33. — ⁵ Rom. v, 5. — ⁶ I Tim. i, 5. — ⁷ I Cor. xiii, 12. — ⁸ Psal. xxvi, 4. — ⁹ I Cor. iv, 7.

tanquam non acceperit, aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus, vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur insonuit. Nam « Si per legem justitia, ergo Christus » gratis mortuus est ¹. » Porro autem si non gratis mortuus est, ascendit in altum, captivam duxit captivitatem ², et dedit dona hominibus: inde habet, quicumque habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut non habet, aut id quod habet auferetur ab eo ³. « Unus enim Deus qui justificat » circumcisionem ex fide, et præputium per fidem ⁴: » quod non ad aliquam differentiam dictum est, tanquam aliud sit « Ex fide, » et aliud « Per fidem; » sed ad varietatem locutionis. Alio quippe loco cum de gentibus diceret, hoc est, de præputio: « Prævidens, inquit, Scriptura, quia ex fide » justificat gentes Deus ⁵. » Itemque cum de circumcissione loqueretur, unde erat ipse: « Nos, inquit, natura Judæi, et » non ex gentibus peccatores, scientes quia non justificatur » homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi, et nos » in Christum Jesum credimus ⁶. » Ecce et præputium dixit justificari ex fide, et circumcisionem per fidem, si tamen circumcisio justitiam fidei teneat. « Sic enim Gentes quæ non » sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est ⁷: » impetrando eam ex Deo, non ex semetipsis præsumendo. « Israël vero persequens legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. « Quare? quia » non ex fide, sed tanquam ex operibus ⁸: » id est, tanquam eam per semetipsos operantes, non in se credentes operari Deum. « Deus est enim qui operatur in nobis et velle et » operari pro bona voluntate ⁹. Ac per hoc offenderunt » in lapidem offensionis ¹⁰. » Nam quid dixerit: « Quia non » ex fide, sed tanquam ex operibus: » apertissime exposuit,

¹ Galat. II, 21. — ² Psal. LXXVII, 19, et Ephes. IV, 8. — ³ Luc. VII, 18, et XIX, 26. — ⁴ Rom. III, 30. — ⁵ Galat. III, 8. — ⁶ Id. II, 15. — ⁷ Rom. IX, 30. — ⁸ Ibid. 31, 32. — ⁹ Philip. II, 13. — ¹⁰ Rom. IX, 32.

dicens: « Ignorantes enim Dei justitiam, et suam volentes » constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Finis enim » legis Christus ad justitiam omni credenti ¹. » Et adhuc dubitamus quæ sint opera legis, quibus homo non justificatur, si ea tanquam sua crediderit sine adjutorio et dono Dei, quod est « Ex fide Jesu Christi? » et circumcisionem cæteraque talia suspicamus, quia etiam de his sacramentis aliis in locis talia quædam leguntur? Sed hic utique non circumcisionem tanquam suam justitiam volebant constituere, quia et ipsam Deus præcipiendo constituit. Nec de illis operibus hoc intelligi potest, de quibus Dominus eis dicit: « Rejicitis mandatum Dei ut traditiones » vestras statuatis ²: Quia persequens, inquit, legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit Israël ³. » Non dixit, persequens traditiones suas, id est, consectans. Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum, « Non concupisces ⁴, » et cætera mandata ejus sancta et bona sibi tribuebant; quæ, ut possit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Jesu Christi, qui finis est ad justitiam omni credenti; id est, cui per spiritum incorporatus factusque membrum ejus, potest quisque illo incrementum intrinsecus dante operari justitiam: de cujus operibus etiam ipse dixit, quia « Sine me nihil potestis facere ⁵. »

II. Ideo quippe proponitur justitia legis, quod qui fecerit eam, vivet in illa; ut cum quisque infirmitatem suam cognoverit, non per suas vires, neque per litteram ipsius legis, quod fieri non potest, sed per fidem concilians justificatorem perveniat, et faciat, et vivat in ea. Opus enim quod qui fecerit, vivet in eo, non fit nisi a justificato. Justificatio autem ex fide impetratur: de qua scriptum est: « Ne dixeris in corde tuo, quis ascendit in cælum?

¹ Rom. X, 3. — ² Matth. XV, et Marc. VII, 9. — ³ Rom. IX, 31. — ⁴ Exod. XX, 17. — ⁵ Joan. XV, 5; Levit. XVIII; Rom. X, 5.

» hoc est, Christum deducere : aut quis descendit in abyssum ? hoc est, Christum a mortuis reducere. Sed quid dicitur ? Prope te est verbum in ore tuo, et in corde tuo : hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus : quia si confitearis in ore tuo quia Dominus est Jesus, et credideris in corde tuo quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris¹. » In tantum justus, in quantum salvus. Per hanc enim fidem credimus, quod etiam nos Deus a mortuis excitet : interim spiritu, ut in novitate ejus gratiæ temperanter et juste et pie vivamus in hoc sæculo², post etiam carne nostra ad immortalitatem resurrectura, quod est meritum spiritus, qui eam in resurrectione sibi congrua, hoc est, in justificatione præcedit. « Consepulti enim sumus » Christo per baptismum in mortem, ut quemadmodum » Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, sic et nos » in novitate vitæ ambulemus³. » Fide igitur Jesu Christi impetramus salutem, et quantum nobis inchoatur in re, et quantum perficienda expectatur in sp̄. « Omnis enim » qui invocaverit nomen Domini, salvus erit⁴. Quam multa » multitudo, ait Psalmista, dulcedinis tuæ, Domine, quam » abscondisti timentibus te ; perfecisti autem sperantibus » in te⁵. » Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum : sed timentibus pœnam absconditur gratia. Sub quo more anima laborans, quando concupiscentiam malam non vicerit, nec timor ille quasi custos severus abscesserit ; per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod jubet, atque inspirata gratiæ suavitate per Spiritum sanctum faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit. Ita multa multitudo dulcedinis ejus, hoc est, lex fidei, charitas ejus conscripta in cordibus atque diffusa, perficitur sperantibus in eum, ut anima

¹ Rom. i, 6-9. — ² Tit. ii, 12. — ³ Rom. vi, 4. — ⁴ Joël, i, 32, et Rom. x, 13. — ⁵ Psal. xxx, 20.

sanata non timore pœnæ, sed amore justitiæ operetur bonum.

LII. Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam ? Absit : sed magis liberum arbitrium statuimus¹. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio : sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ a vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc, sicut lex non evacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impletur : ita liberum arbitrium non evacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem, qua justitia libere diligitur. Omnia hæc quæ velut catenatim connexi, habent voces suas in Scripturis sanctis. Lex dicit : « Non concupisces². Fides dicit : « Sana animam meam, quoniam peccavi tibi³. » Gratia dicit : « Ecce sanus factus es, jam noli peccare, » ne quid tibi deterius contingat⁴. » Sanitas dicit : « Domine Deus meus, exclamavi ad te, et sanasti me⁵. » Liberum arbitrium dicit : « Voluntarie sacrificabo tibi⁶. » Dilectio justitiæ dicit : « Narraverunt mihi injusti delectationes, sed non sicut lex tua, Domine⁷. » Ut quid ergo miseri homines aut de libero arbitrio audent superbire antequam liberentur, aut de suis viribus, si jam liberati sunt ? Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrii utique libertatem sonare. « Ubi autem spiritus Domini, ibi libertas⁸. » Si ergo servi sunt peccati, quid se jactant de libero arbitrio ? « A quo enim quis devictus est, huic et

¹ Rom. iii, 31. — ² Exod. xx, 17. — ³ Psal. xi, 5. — ⁴ Joan. v, 14. — ⁵ Psal. xxix, 3. — ⁶ Id. lxxiii, 8. — ⁷ Id. cxviii, 85. — ⁸ 2 Cor. iii, 17.

» servus addictus est¹. » Si autem liberati sunt, quid se jactant velut de opere proprio, et gloriantur quasi non acceperint? An ita sunt liberi, ut nec illum velint habere Dominum, qui eis dicit: « Sine me nihil potestis » facere²: » et, « Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi » eritis³. »

LIII. Quæret aliquis, utrum fides ipsa, in qua salutis vel ad salutem connexionis hujus, quam commemoravi, esse videtur exordium, in nostra constituta sit potestate: quod facilius videbimus, si prius quid sit potestas aliquanto diligentius perspexerimus. Cum enim duo quædam sint, velle et posse. unde nec qui vult continuo potest, nec qui potest continuo vult; quia sicut volumus aliquando quod non possumus, sic etiam possumus aliquando quod nolumus: satis evolutis ipsis etiam vocabulis resonat, quod ab eo quod est velle, voluntas; ab eo autem quod est posse, potestas nomen accepit. Quapropter sicut qui vult habet voluntatem. ita potestatem qui potest. Sed ut potestate aliquid fiat, voluntas aderit. Neque enim dici solet quispiam potestate fecisse, si quid fecit invitus. Quanquam, si subtilius advertamus, etiam quod quisque invitus facere cogitur, si facit, voluntate facit: sed quia mallet aliud, ideo invitus, hoc est, nolens facere dicitur. Malo quippe aliquo facere compellitur, quod volens evitare vel a se remove, facit quod cogitur. Nam si tanta voluntas sit, ut malit hoc non facere quam illud non pati; cogenti procul dubio resistit, nec facit. Ac per hoc, si facit, non quidem plena et libera voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate: quam voluntatem, quia effectus consequitur, non possumus dicere potestatem defuisse facienti. Si enim cogenti cedens vellet facere, nec posset, ei voluntatem adfuisse licet extortam,

¹ 2 Petr. II, 19. — ² Joan. XV, 5. — ³ Id. VII, 36.

sed potestatem defuisse diceremus. Cum vero ideo non faciebat, quia nolebat; erat utique potestas, sed voluntas deerat, quandiu cogenti reluctando non fecit. Hinc est quod etiam illi qui cogunt, vel qui suadent, solent dicere: Quod habes in potestate, quare non facis, ut hoc malo careas? Et qui omnino facere non possunt, quod ideo coguntur ut faciant, quia posse creduntur, solent excusando respondere et dicere: Facerem, si esset in potestate. Quid igitur ultra quærimus; quandoquidem hanc dicimus potestatem, ubi voluntati adjacet facultas faciendi? Unde hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult, facit; si non vult, non facit.

LIV. Attende jam illud quod excutiendum posuimus, utrum fides in potestate sit? De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus, non quam damus cum aliquid pollicemur; nam et ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus: Non mihi habuit fidem; aliter, Non mihi servavit fidem. Nam illud est, Non credidit quod dixi: illud, Non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam vero qua fit quod promittitur, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, « Fidelis » Deus, qui non vos permittat tentari supra id quod potestis¹. » De illa itaque fide quærimus, utrum in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, « Credidit Abraham Deo, et deputatum est » illi ad justitiam²: et, « Credenti in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam³. » Vide nunc utrum quisque credat, si noluerit; aut non credat, si voluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere, nisi consentire verum esse quod dicitur? consensus autem utique volentis est: profecto fides in potestate est. Sed,

¹ 1 Cor. X, 13. — ² Gen. XV, 6. — ³ Rom. IV, 3 et 5.

sicut Apostolus dicit, « Non est potestas nisi a Deo ¹. » Quid igitur causæ est, cur non et de ista nobis dicatur, « Quid enim habes, quod non accepisti ² ? » Nam et ut credamus, Deus dedit. Nusquam autem legimus in Scripturis sanctis, Non est voluntas nisi a Deo. Et recte non Scriptum est, quia verum non est: alioquin etiam peccatorum, quod absit, auctor est Deus, si non est voluntas nisi ab illo: quoniam mala voluntas jam sola peccatum est, etiam si desit effectus, id est, si non habeat potestatem. Porro cum voluntas mala potestatem accipit implere quod intendit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas ³. Punit enim etiam isto modo; nec ideo injuste, quia occulte. Cæterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit quod perpetravit volens. Hoc est quod de quibusdam Apostolus ait, « Tradidit illos Deus in concupiscentias » cordis illorum, ut faciant quæ non conveniunt ⁴. » Hinc et Dominus Pilato, « Non haberes in me, inquit, potestatem, nisi data esset tibi desuper ⁵. » Sed cum potestas datur, non necessitas utique imponitur. Unde cum David Saülis occidendi potestatem accepisset, maluit parcere, quam ferire ⁶. Unde intelligimus malos accipere potestatem ad damnationem malæ voluntatis suæ, bonos autem ad probationem bonæ voluntatis suæ.

LV. Cum ergo fides in potestate sit, quoniam cum vult quisque credit: et cum credit, volens credit; deinde quærendum est, imo recolendum, quam fidem tanta conflictatione commendat Apostolus. Non enim quodlibet credere bonum est: nam unde est illud, « Fratres, nolite » omni spiritui credere, sed probate spiritum qui ex Deo » est ⁷ ? » Nec in laudibus charitatis quod dictum est, « Om-

¹ Rom. xiii, 1. — ² 2 Cor. iv, 7. — ³ Rom. ix, 14. — ⁴ Id. 1, 24. — ⁵ Joan. xix, 11. — ⁶ 1 Reg. xiv, 7, et xxvi, 9. — ⁷ 1 Joan. iv, 1.

» nia credit ¹, » sic accipiendum est, ut charitati cujuscumque derogemus, si non quod audierit, statim crediderit. Quid quod eadem charitas admonet, non facile de fratre mali aliquid esse credendum, et cum tale aliquid dicitur, hoc ad se magis iudicat pertinere ne credat. Postremo ipsa charitas quæ omnia credit, non omni spiritui credit: ac per hoc, omnia quidem credit, sed Deo; quia non dictum est, Omnibus credit. Nulli itaque dubium est, eam fidem ab Apostolo commendari, qua creditur Deo ².

LVI. Sed adhuc aliquid discernendum est: quoniam et illi qui sub lege sunt, et timore pœnæ justitiam suam facere conantur, et ideo non faciunt Dei justitiam, quia charitas eam facit quam non libet nisi quod licet, non timor, qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, qua mallet, si fieri posset, licere quod non licet: et illi ergo credunt Deo; nam si omnino non crederent, nec pœnam legis utique formidarent. Sed non hanc fidem commendat Apostolus, qui dicit: « Non » enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem, sed » accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, » Abba pater ³. » Timor ergo ille servilis est: et ideo quamvis in illo Domino credatur, non tamen justitia diligitur, sed damnatio timetur. Filii vero clamant: « Abba, pater, » quarum duarum vocum una est ex circumcissione, altera ex præputio. Judæi primum et Græci: « Quoniam unus » est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem ⁴. » Cum autem clamant, aliquid petunt: et quid petunt, nisi quod esuriunt et sitiunt? Et hoc quid est, nisi quod de illis dictum est: « Beati qui » esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur ⁵ ? » Huc ergo transeant qui sub lege sunt, ut ex servis filii

¹ 1 Cor. xiii, 7. — ² Rom. iv, 3. — ³ Id. viii, 15. — ⁴ Id. ii, 9, et iii, 30. — ⁵ Matth. v, 6.

fiant : nec sic tamen , ut servi esse desistant ; sed ut tanquam filii Domino et patri liberaliter serviant , quia et hoc acceperunt : « Dedit enim potestatem ille Unicus , » filios Dei fieri credentibus in nomine ejus¹ : » eosque admonuit petere , quærere , pulsare , ut accipiant , et inveniunt , et aperiatur eis : addens increpationem , et dicens : « Si vos cum sitis mali , nostis bona data dare filiis » vestris , quanto magis Pater vester qui in coelis est , dabit » bona petentibus se² ? » Cum ergo virtus peccati lex inflammaverit aculeum mortis³ , ut occasione accepta peccatum per mandatum operetur omnem concupiscentiam⁴ , a quo petenda est continentia , nisi ab illo qui novit bona data dare filiis suis ? An forte nescit insipiens , quod nemo esse possit continens , nisi Deus det⁵ ? Hoc ergo ut sciat , ipsa indiget sapientia . Cur itaque non audit Patris sui spiritum dicentem per Apostolum Christi . vel ipsum Christum qui dicit in Evangelio suo , « Petite , » et accipietis⁶ ? » loquentem etiam in Apostolo suo , et dicentem , « Si quis vestrum indiget sapientia , postulet » a Deo qui dat omnibus affluenter , et non impropere , » et dabitur illi ; postulet autem in fide , nihil hæsitans⁷ ? » Hæc est fides , ex qua justus vivit⁸ , hæc est fides , qua creditur in eum qui justificat impium⁹ : hæc est fides , per quam excluditur gloriatio¹⁰ ; sive ut abscedat qua in nobis inflamur , sive ut emineat qua in Domino gloriamur : hæc est fides , qua impetratur largitas spiritus , de quo dicitur , « Nos enim spiritu ex fide » spem justitiæ expectamus¹¹ . » Ubi quidem quæri adhuc potest , utrum spem justitiæ dixerit , qua sperat justitia , an qua speratur ipsa justitia : quoniam justus

¹ Joan. I, 12. — ² Matth. VII, 11. — ³ I Cor. XV, 56. — ⁴ Rom. VII, 8. — ⁵ Sap. VIII, 21. — ⁶ Matth. VII, 7. — ⁷ Jacob. I, 5. — ⁸ Rom. I, 17. — ⁹ Id. IV, 5. — ¹⁰ Id. III, 27. — ¹¹ Galat. V, 5.

ex fide vivens , sperat utique vitam æternam ; itemque fides esuriens sitiensque justitiam renovatione de die in diem interioris hominis proficit in ea¹ , et sperat in ea satiari in vita æterna , ubi fiet id quod in Psalmo de Deo dicitur , « Qui satiat in bonis desiderium tuum² , » Hæc est fides , qua salvi fiunt , quibus dicitur , « Gratia salvi » factis estis per fidem ; et hoc non ex vobis , sed Dei donum est : non ex operibus , ne forte quis extollatur³ . » Ipsius enim sumus figmentum , creati in Christo Jesu in » operibus bonis , quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus⁴ . » Postremo hæc est fides , quæ per dilectionem operatur , non per timorem ; non formidando poenam , sed amando justitiam . Unde ergo ista dilectio , id est , charitas per quam fides operatur , nisi unde illam fides ipsa impetravit ? Neque enim esset in nobis , quantacumque sit in nobis , nisi diffunderetur in cordibus nostris , per Spiritum sanctum qui datus est nobis⁵ . Charitas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris , non qua nos ipse diligit , sed qua nos facit dilectores suos : sicut justitia Dei , qua justus ejus munere efficitur⁶ ; et Domini salus⁷ , qua nos salvos facit ; et fides Jesu Christi , qua nos fideles facit⁸ . Hæc est justitia Dei , quam non solum docet per legis præceptum , verum etiam dat per spiritus donum .

LVII. Sed consequens est paululum quærere , utrum voluntas illa qua credimus , etiam ipsa Dei donum sit , an ex illo naturaliter insito libero adhibeatur arbitrio . Si enim dixerimus eam non esse donum Dei , metuendum est ne existimemus invenisse nos aliquid , quod Apostolo increpanti et dicenti : « Quid enim habes , quod non acce-

¹ 2 Cor. IV, 16. — ² Psal. CII, 5. — ³ Ephes. II, 8. — ⁴ Galat. V, 6. — ⁵ Rom. V, 5. — ⁶ Id. III, 21. — ⁷ Psal. III, 9. — ⁸ Galat. II, 16.

» pisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris quasi non » acceperis¹? » respondere possimus : Ecce habemus voluntatem credendi, quam non accepimus : ecce ubi gloriamur, quod non acceperimus. Si autem dixerimus, etiam hujusmodi voluntatem non esse nisi donum Dei, rursus metuendum est, ne infideles atque impii non immerito se veluti juste excusare videantur, ideo non credidisse : quod dare illis Deus istam noluit voluntatem. Nam illud quod dictum est : « Deus est enim qui operatur in » nobis et velle et operari pro bona voluntate² : » jam gratiæ est, quam fides impetrat, ut possint esse hominis opera bona, quæ operatur fides per dilectionem, quæ diffunditur in corde per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Si credimus ut impetremus hanc gratiam, et utique voluntate credimus, de hac quæritur unde sit nobis. Si natura³, quare non omnibus, cum sit idem Deus omnium creator⁴? Si dono Dei, etiam hoc quare non omnibus, cum omnes homines velit salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire?

LVIII. Prius igitur illud dicamus, et videamus utrum huic satisfaciatur quæstioni, quod liberum arbitrium naturaliter attributum a Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest : et ideo nec istam voluntatem qua credit Deo, dici potest homo habere quam non accepit; quandoquidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit. Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire; non sic tamen, ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes justissime judicentur. Quod cum fit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt,

¹ 1 Cor. iv, 7. — ² Philip. ii, 13. — ³ Confer lib. 2. de peccator. mer. c. 18. — ⁴ 1 Tim. ii, 4.

cum ejus Evangelio non credunt : nec ideo tamen eam vincunt, verum se ipsos fraudant magno et summo bono, malisque pœnalibus implicant, experturi in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt. Ita voluntas Dei semper invicta est : vincetur autem, si non inveniret quid de contemptoribus faceret, aut ullo modo possent evadere quod de talibus ille constituit. Qui enim dicit, verbi gratia : Volo ut hi omnes servi mei operentur in vinea, et post laborem requiescentes epulentur, ita ut quisquis eorum hoc noluerit, in pistrino semper molat : videtur quidem quicumque contempserit, contra voluntatem domini sui facere; sed tunc eam vincet, si et pistrinum contemnens effugerit : quod nullo modo fieri potest sub Dei potestate. Unde scriptum est : « Semel locutus est Deus¹, » hoc est, incommutabiliter, quanquam et de unico Verbo possit intelligi. Deinde subjungens quid incommutabiliter sit locutus : « Duo hæc, inquit, audiui, quoniam potestas » Dei est, et tibi, Domine, misericordia, quia tu reddes » unicuique secundum opera sua. » Ille igitur reus erit ad damnationem sub potestate ejus, qui contempserit ad credendum misericordiam ejus. Quisquis autem crediderit, eique se a peccatis omnibus absolvendum, et ab omnibus vitiis sanandum, et calore ac lumine ejus accendendum illuminandumque commiserit, habebit ex ejus gratia opera bona, ex quibus etiam secundum corpus a mortis corruptione redimatur, coronetur, bonisque satiatur, non temporalibus, sed æternis, supra quam petimus et intelligimus².

LIX. Hunc ordinem tenuit Psalmus, ubi dicitur : « Benedic, anima mea, Dominum, et noli oblivisci omnes retributiones ejus : qui propitius fit omnibus iniqui-

¹ Psal. lxi, 12, 13. — ² Ephes. iii, 20.

» tibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, qui redi-
 » mit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in
 » miseratione et misericordia, qui satiat in bonis deside-
 » rium tuum¹. » Et ne forte hæc tanta bona hujus vetus-
 » tatis, hoc est, mortalitatis deformitas desperaret:
 « Renovabitur, inquit, sicut aquilæ juvenus tua². » Tan-
 quam diceret: Hæc quæ audisti, ad novum hominem et
 ad Novum pertinent Testamentum. Recole mecum eadem
 ipsa paululum, obsecro te, et inspice delectabiliter lau-
 dem misericordiæ, hoc est, gratiæ Dei. « Benedic, inquit,
 » anima mea, Dominum, et noli oblivisci omnes retribu-
 » tiones ejus: » non ait, tributiones, sed « Retributiones
 » ejus; » quia retribuit bona pro malis, « Qui propitius
 » fit omnibus iniquitatibus tuis: » hoc agitur in baptisma-
 tis sacramento. « Qui sanat omnes languores tuos: » hoc
 agitur in hac vita fidelis hominis, « Dum caro concupiscit
 » adversus spiritum, et spiritus adversus carnem³, » ut non
 quæ volumus faciamus, dum alia lex in membris repug-
 nat legi mentis; dum velle adjacet⁴, perficere autem bo-
 num non: qui languores vetustatis, si perseverante in-
 tentione proficimus, de die in diem crescente novitate
 sanantur, ex fide quæ per dilectionem operatur⁵. « Qui
 » redimit de corruptione vitam tuam⁶: » hoc fit in ul-
 tima resurrectione mortuorum. « Qui coronat te in mise-
 » ratione et misericordia⁷: hoc fit in judicio, ubi cum
 rex justus sederit in throno redditurus unicuique secun-
 dum opera ejus⁸, quis gloriabitur castum se habere cor?
 aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Ideo illic
 necessarium fuit commemorare miserationem et misericor-
 diam Domini, ubi jam exigi debita et reddi merita sic

¹ Psal. cii, 1-5. — ² Ibid. 5. — ³ Galat. v, 17. — ⁴ Rom. vii, 23 et 18.
 — ⁵ Galat. v, 6. — ⁶ Psal. cii, 4. — ⁷ Prov. xx, 8 et 9. — ⁸ Matth.
 xvi, 27.

possent videri, ut nullus esset misericordiæ locus. Coro-
 nat ergo in miseratione et misericordia, sed etiam sic se-
 cundum opera. Segregabitur enim ad dexteram, cui
 dicatur: « Esurivi, et dedisti mihi manducare¹: » quo-
 niam « Judicium sine misericordia², sed, illi qui non
 » fecit misericordiam. Beati autem misericordes, quo-
 » niam ipsorum miserebitur Deus³. » Jam vero cum
 sinistri ierint in ambustionem æternam, justi autem in
 vitam æternam⁴, quia « Hæc est, inquit, vita æterna, ut
 » cognoscant te unum verum Deum, et quem misisti Je-
 » sum Christum⁵: » illa cognitione, illa visione, illa con-
 templatatione satiabitur in bonis animæ desiderium⁶. Hoc
 enim solum ei sat est, ultra non habet quod appetat,
 quo inhiet, quod requirat. Nam desiderio hujus satiata-
 tis ardebat, qui Domino Christo ait: « Ostende nobis
 » Patrem, et sufficit nobis⁷. » Cui responsum est: « Qui
 » me vidit, vidit et Patrem⁸. » Quia ipse est vita æterna,
 ut cognoscant unum verum Deum te, et quem misisti
 Jesum Christum. Sed si ille qui vidit Filium, vidit et
 Patrem: profecto qui videt Patrem et Filium, videt et
 Spiritum sanctum Patris et Filii⁹. Ita nec arbitrium libe-
 rum tollimus, et benedicit anima nostra Dominum, non
 obliviscens omnes retributiones ejus¹⁰: nec ignorans Dei
 justitiam, suam vult constituere¹¹; sed credit in eum qui
 justificat impium¹², et vivit ex fide, donec ad speciem
 perducatur; fide scilicet quæ per dilectionem operatur¹³.
 Quæ dilectio diffunditur in cordibus nostris, nec per
 sufficientiam propriæ voluntatis, nec per litteram legis,
 sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis¹⁴.

¹ Matth. xxv, 35. — ² Jacob. ii, 13. — ³ Matth. v, 7. — ⁴ Id. xxv, 46.
 — ⁵ Joan. iii. — ⁶ Psal. cii, 5. — ⁷ Joan. xv, 8. — ⁸ Id. xvii, 3. — ⁹ Hic
 et infra forte vidit. — ¹⁰ Psal. cii, 2. — ¹¹ Rom. x, 3. — ¹² Id. iv, 5. —
¹³ Galat. v, 6. — ¹⁴ Rom. v, 5.